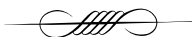

az országgyűlésnek kezdetével annak helyén öszpontosítván, az összes katolikusok petíciója országgyűlésre vitessék.” Magyar Országos Levéltár Elnöki iratok /H54/, 1848:24. Közli: SARNYAI CSABA MÁTÉ: Scitovszky primás levele Eötvöshöz. In *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*, 1996. 3–4. 184.

- ²⁷ Erről újabban lásd pl.: SARNYAI CSABA MÁTÉ: A radikális katolikus alsópapság követelései és az egyházi vezetés reagálása 1848-ban. In *Egyház és politika a XIX. századi Magyarországon*. Szerk. Hegedűs András – Bárdos István. Esztergom, 1999. 57–82.
- ²⁸ Ezt a vonatkozást újabban részletesen elemzi CSORBA LÁSZLÓ: *A vallásalap „jogi természete.”* Budapest, 1999. 47–68.
- ²⁹ SARNYAI CSABA MÁTÉ: Oktatás laicizálási törekvések és a katolikus felsőklérus 1848-ban. In *Fiatal Egyháztörténészek Kollokviuma*. Szerk.: Kósa László. Az ELTE BTK Művelődés-történeti Tanszékének Kiadványai I. Budapest, 1999. 69–104.
- ³⁰ Fogarassy 30.
- ³¹ Fogarassy uo.
- ³² Károlyi Árpád: Az 1848-as törvénycikkek az udvar előtt, Bp. 1936. 43.o.
- ³³ Mindkettőre találhatunk példát. Előbbire inkább a konzervatív katolikus, utóbbira a marxista történetírásban: lásd pl.: MESZLÉNYI ANTAL: *A magyar katolikus egyház és az állam 1848/49-ben*. Budapest, 1928., illetve ANDICS ERZSÉBET: *Az egyházi reakció 1848–49-ben*. Budapest, 1949.
- ³⁴ Ezt Kossuth így fogalmazza meg: „...a vallásos felekezetek az állammal szemben másnak nem tekinthetők, mint az egy hitet valló egyének szabad akaratából kifolyó önkéntes egyesületeknek...” *Kossuth Lajos iratai*. VIII. kötet. S. a. r. KOSSUTH FERENC. Budapest, 1900. 340. (A továbbiakban Kossuth.)
- ³⁵ Kossuth i. m.: uo.
- ³⁶ IX. Pius pápa forradalmi Európához való viszonyának változását e helyütt nem tárgyaljuk.
- ³⁷ KATUS LÁSZLÓ: A magyar katolicizmus a XVIII–XIX. században. In: *A katolikus egyház Magyarországon*. Szerk: Somorjai Ádám és Zombori István. Budapest, 1991. 66–67.
- ³⁸ Erről részletesebben: SARNYAI CSABA MÁTÉ: A katolikus papság és a politika 1848 tavaszán. *Vigília*, 1998/10. 740–745.

CAGATAY CAPRAZ

Oszmán beavatkozás az ellenséges államok trónviszályaiba

Az oszmán történelemmel foglalkozó kutatók figyelmét felkeltő témák közül már régóta előkelő helyen áll a 14. század legelején az északnyugat-anatóliai Söğüt és környékén letelepedett oszmánok földrajzi és politikai szempontból rendkívül rövid idő alatti térnyerése. A helyi és külföldi oszmanisták által képviselt eltérő nézetek időről időre vitát robbantanak ki. Elsősorban az európai orientalista iskolák által vallott régebbi véleménnyel vitakoztak, vagyis, hogy miképpen jöhet létre ilyen kis központból, törzsből egy ilyen nagy birodalom. A 20. sz. elején megjelenő nézet azon alapul, hogy az oszmán nemzetségnek végső fokon

nem volt az említett okokból előbb állammá, majd birodalomná terebélyesedő szerkezete, ezért a Bizánci Birodalom alapjain és annak örökségét átvéve jött létre.¹ Az ebből kiinduló további nézeteket még 1934-ben cáfolta F. Köprülü.² E helyreigazítás után F. Köprülü nézeteit fogadták el nagy vonalakban és a további kutatások a téma jobb megvilágítása érdekében újabb és újabb adatokat és okmányokat tártnak fel annak megértéséhez, hogy az oszmán államalapítástól kezdve a fejlődés milyen fokozatokon keresztül és milyen módon történt. Az oszmánok már az államalapítástól kezdve bizonyos tervre és stratégiára alapozva terjesztették ki hatalmukat.³

E cikkben azt vizsgáljuk, hogy az oszmánok már az államalapítás korától kezdve tervszerűen, egy stratégia részeként beavatkoztak az érdekszférájukba eső területen elhelyezkedő keresztény vagy muszlim török állam vagy fejedelemség trónviszályaiba, amely a belügyekbe való beavatkozást jelentette és egyúttal a nemzetközi kapcsolatok szempontjából is megfelelt a kor követelményeinek. Ezek a beavatkozások nemcsak az adott állam belügye és közrendje tekintetében, hanem az oszmán dinasztia terjeszkedési stratégiájának elemeként is fontosak. Az ellenséges országokban fellépő trónviszályokba való oszmán beavatkozás a segélykérő állam feldarabolását vagy pedig az oszmán érdekeknek megfelelő politika folytatásának kényszerét eredményezte. Így az oszmán befolyás alá került ország rövid idő alatt vagy elveszítette az ellenálló erőit, vagy elfogadta az oszmán jelenlétet. Ez az új helyzet akarva-akaratlanul megnyitotta az utat az oszmán fennhatóság előtt.

Mára elfogadottá vált, hogy az oszmán térnyerésben a Bizánci Birodalom politikai, katonai, közigazgatási és etnikai identitása helyett a muszlim török fejedelemségek hagyományai játszottak nagyobb szerepet. Nem téves azt állítani, hogy a Bizánci Birodalomnál a nyugat-anatóliai török fejedelemségek jelentősebb mértékben járultak hozzá az oszmán identitás kialakulásához. Elsősorban a ruméliai hódításokban kulcsszerepet játszó türkmén lakosságnak volt fontos szerepe a földek megszerzésében mind katonai szempontból, mind pedig úgy, hogy a megszerzett területekre egyszerűen betelepedtek, eltörökösítették azt, így okot szolgáltattak a vidék oszmán fennhatóság alá kerüléséhez. Az oszmánok a hódító muszlim török lakosság védelme érdekében azokat saját pártfogása alá kényszerültek vonni. A trónharcokba való beavatkozásoknak, amely e cikk témáját képezi, ez volt az indítéka. Ugyanis Anatólia területének uralmát csak a török fejedelemségek felszámolásával vagy pedig saját uralmuk alá vonva tudták biztosítani. Az oszmánok ezt a politikát nemcsak az anatóliai muszlim török fejedelemségekkel szemben alkalmazták, hanem ugyanezzel a stratégiával igyekeztek perifériára szorítani a keresztény államokat vagy városállamokat Rumélia területén is.⁴

Az oszmánok már az kezdeti időszaktól fogva főként a velük harcban álló, nem muszlim országokban fellépő zűrzavarból próbáltak hasznot húzni. Elsőként Orhan idejében, az oszmánok és a Bizánci birodalom közötti harcok során, amikor a trónviszályba való beavatkozás célja nem korlátozódott csupán a Ruméliába jutásra, hanem a későbbi ruméliai hódítást, sőt a Bizánci Birodalom hódoltatási tervét is megalapozta.⁵ A Bizánci Birodalom trónviszályaiba az első oszmán beavatkozás Orhan idejében valósult meg. Köztudott, hogy Orhan későbbi ruméliai hódításának, ill. az oszmán-bizánci kapcsolatoknak az alapjait Aydınoğlu Umur bég teremtette meg Kantakuzenosnak adott tanácsával. Amikor a bizánci császár, Andronikos 1341-ben meghalt, kiskorú fiának gyámja Kantakuzenos Ioannes lett. A gyámság révén császári hatalommal bíró Kantakuzenos uralmát az ellenzék nem fogadta el, aki ezért Dimetokába ment és magát császárrá kiáltatta ki. A küzdelem során Kantakuzenos

Umur bégától kért segítséget az uralmával szembeforduló Drinápoly és a konstantinápolyi bizánciak elleni harchoz. Ezzel a segítséggel Kantakuzenosnak sikerült elhárítania a veszedelmet. Umur bég azonban Szmirna latin megszállása és a flottájának felgyújtása után már nem tudta támogatni, és azt tanácsolta, hogy Kantakuzenos Orhannal kössön szövetséget.⁶ A bizánci császár a szövetség fejében pénzzel, engedelmességgel tartozott, sőt lányát is Orhannak kellett adnia⁷ és a szövetségkötés után Orhan segítségével 1347-ben Kantakuzenos elfoglalta Konstantinápolyt és a kis Ioannessel együtt kikiáltotta uralmát.⁸ Ez a helyzet szolgált az oszmánok számára a későbbi ruméliai hódítások hivatkozási alapjául. Szaloniki városának megszerzése a szerb királytól, Dusántól is az oszmán sereg segítségével történt, amelyet Orhan fia, Süleyman herceg vezetett.⁹ A fiatal Ioannes és Kantakuzenos közti trónharc tette lehetővé, hogy az oszmánok letelepedjenek Çimbe (Çimpi) várában, amelyet a Ruméliába jutáshoz kívántak felhasználni. Kantakuzenos ugyanis Orhannak segítségével cserébe 1352-ben odaadta Çimpi várát, melybe a Süleyman pasa vezetése alatt álló oszmán sereg betelepedett, és melyet bázisul kívánt felhasználni a Ruméliába jutáshoz. Így a Bizánci Birodalomban zajló trónharcok a későbbi ruméliai oszmán hódítás fontos tényezőjévé váltak. I. Hakkı Uzunçarşılı véleménye szerint a Bizánci Birodalom összeomlásában fontos szerepet játszott az, hogy a trónviszály során az oszmánoktól, szerbektől és bolgároktól kértek segítséget, s a helyzetből leginkább az oszmánok húztak hasznot.¹⁰

Az oszmán-bizánci kapcsolatokban a trónviszályokba való beavatkozás I. Bayezit idejében is folytatódott. I. (Yıldırım) Bayezit Konstantinápoly első ostroma¹¹ idején (1391) a Bizánci Birodalomban lejátszódó trónviszályt is kihasználta. A szultáni palotában fogva tartott Manuel Palaeologus Brüsszából Konstantinápolyba szökött,¹² hogy trónköveteléssel éljen Ioannessel szemben. I. Bayezit, hogy az ostrom során a vitából hasznot húzzon, Ioannest támogatta és látta volna szívesen a Bizánci Birodalom élén. Csakhogy XI. Bonifác pápa, hogy megakadályozza az oszmánok ezirányú törekvéseit, meggyőzte Manuelt, hogy mondjon le a trónról Ioannes javára, aki akkor Silivriben élt.¹³ Ez az új helyzet lehetetlenlé tette, hogy az oszmánok Ioannest a maguk oldalukra állítva szerepet játszanak a Bizánci Birodalom uralkodójának megválasztásában, és így Konstantinápoly megszerzését egy időre el kellett halasztaniuk.

Az oszmánok ruméliai hódításaik és a városállamok megszerzése során is felhasználták a trónviszályokat. Első példaként a havasalföldi vajdaság említhető. Az 1402. évi angorai (ankarai) csatavesztéskor és az azt követő időszakban Mircea, a havasalföldi herceg Musa Çelebinek nyújtott segítséget. I. Mehmet idején újra felmerült a havasalföldi kérdés, Mirceával szemben Dan nevű családtagja lépett fel, aki a havasalföldi trón megszerzése érdekében az oszmánokhoz fordult segítségért. Az oszmánok kaptak az alkalmon, hogy a helyzetet a saját javukra fordítsák és megleckéztessék Havasalföldet, így beleegyeztek a segítségnyújtásba. Mirceát Zsigmond magyar király és német-római császár támogatta. Az oszmánok Zsigmond kérését, hogy hagyjanak fel Dan támogatásával, figyelmen kívül hagyták. A Dannel vívott csata elvesztése után Mircea felismerte a helyzet komolyságát és az oszmánokkal való kiegyezés mellett döntött; fiát túsul adta és a már három éve nem fizetett adók, valamint új adók fizetését vállalva megmentette a hercegséget.¹⁴

A Janinában fellépő trónviszályok is nagy szerepet játszottak abban, hogy oszmán kézre jusson. Epirusz despotája, Karlotoci halála után Janinában kitört a trónviszály a testvérek között. Karlotoci fia, Memnon az oszmánoktól kért segítséget,¹⁵ amely vissza nem térő alkalmat kínált az oszmánoknak Janina megszerzésére. II. Murat segítségül a Karaca Paşa által

vezetett egységeit küldte, így Memnon került ki győztesen a küzdelemből. De Janina népe a harcok során annyira kimerült, hogy a várost nem az egyik testvérnek, hanem közvetlenül az oszmánoknak akarták átadni.¹⁶ Így az oszmánok, akiknek az volt a céljuk, hogy a janinai uralkodó trónra juttatása útján alárendelt legyen, közvetlenül gyakorolhatták a fennhatóságot.

A ruméliai városállamok megszerzésénél II. Mehmet idejében is folytatódott ugyanez a politika. II. Mehmet boszniai hódításával az oszmán birodalom a Szandzsáktól délnyugatra található Hercegovina hercegséggel vált határossá, amelynek élén Kosaric állt. Mivel a herceg egy törvénytelen kapcsolatot ápolt, idősebbik fia, Vladislav vette a kezébe az irányítást. Erre Kosaric II. Mehmethez fordult segítségért. A hercegovinai dukátusban zajló trónviszályból profitálni kívánó oszmán uralkodó Kosaric megsegítésére sereget küldött. Csakhogy amikor az oszmán sereg átlépte Hercegovina határát, Kosaric meghalt. Kosaric fia nem mert ellenszegülni, először Velencében, majd a magyaroknál lelt menedéket. Hercegovina egy részét az oszmán területekhez csatolták. Később Kosaric másik fia sem tudta már fenntartani a hatalmát az oszmánokkal szemben a megmaradt területeken, így Hercegovina egész területe oszmán szandzsák lett.¹⁷

A földközi-tengeri keresztény szigetállamok megszerzésében is ugyanezt a taktikát alkalmazták az oszmánok. Konstantinápoly ostroma után a bizánci uralkodó, XI. Konstantin testvérei, Demetrios és Thomas Moreában került egymással szembe. Thomas a testvére ellen támadást indított és sikerült megszereznie a kezén levő várakat. Demetrios az oszmánokhoz fordult segítségért testvérével szemben, amit II. Mehmet nem habozott megadni, mivel maga is hadjáratra készült Thomas ellen, aki nem fizette meg az adót és a rómaiakkal működött együtt. A hadjárat eredményeként 1458-ban Morea oszmán fennhatóság alá került.¹⁸

A nem muszlim államok vagy városállamok elleni küzdelmekben is fontos szerephez jutott oszmán részről a trónviszályokba való beavatkozás, amelyet többségében a maguk javára tudtak fordítani és ugyanezt a módszert alkalmazták Anatóliában a velük rivalizáló muszlim török bégségek megszerzéséhez is. Az oszmánok kezdetben nem támadtak a muszlim török népekre, ellenkezőleg, azok lehetőségeit kihasználva rájuk támaszkodtak. Egyetlen kivételnek a Bizánci Birodalommal határos Karasi fejedelemség tekinthető, amelyet abból kifolyólag, hogy a hódítási stratégia szempontjából¹⁹ veszélyt jelenthet, még Orhan bég idejében majdnem teljes egészében meghódítottak. Orhan számára a Karasi-dinasztia megtámadása ürügyül Karasi bég fiai, Demirhan és Dursun közötti kapcsolat és az szolgálta, hogy Dursun bég segítségért fordult Orhanhoz.²⁰ Ez a segélykérés az oszmánok számára nem cél, csak eszköz volt, ugyanis nem tekinthető véletlennek, hogy a segítség fejében a Karasi-földek oszmán fennhatóság alá kerültek és Balıkesir szandzsákot Orhan fia, Süleyman pasa kapta meg.²¹ Ha a Karasi fejedelemség földrajzi helyzetét nézzük, azt látjuk, hogy az oszmán hódítás a Bizánci Birodalom felé irányult, mellyel a vele határos Karasi fejedelemség is harcban állt. Másrészt a Karasi fejedelemség területe Gallipoli irányában, azaz a nyugatra vezető úton található,²² így egyúttal akadályt jelentett volna az oszmánok számára a Bizánci Birodalom hódítási politikájában; emiatt a fejedelemség nem lehetett hosszú életű. Ahogy az várható volt, 1360-ban Karasi fejedelemség teljes egészében oszmánok kézre jutott, és ez két, egymással összefüggő tényezőből fakadt. Az egyik az oszmán hódítási stratégiába is illeszkedő lehetőség: az iszlám hagyomány a keresztény Bizánccal szemben fellépő, egy más bégség irányítása alá kerülés eshetősége és ennek megakadályozása. A másik az, hogy az oszmánoknak a Bizánci Birodalom nyugatról való támadásához Ruméliába kell eljutniuk, és ezt Karasi területen keresztül tehetik csak meg. Ez a két ok bizonyítja azt, hogy az oszmánok

a Karasi földeket nem véletlenül, hanem stratégiai okból szereztek meg. A terület megszerzésében nagy szerepe volt a témánkhoz kapcsolódó és feljebb már említett Karasi-fiak trónharcaiba való beavatkozásnak. Karasi bég halála után a fejedelemség élére a balikesiri trónra Demirhan került, testvére, Dursun bég pedig attól tartva, hogy az életére törnek, Orhantól kért segítséget és megígérte, hogy ha a fejedelemség élére kerül, átadja Balikesirt és néhány más várost. Erre Orhan szultán Dursun béggel együtt Balikesir ellen vonult. Csakhogy a támadás során Dursun bég meghalt, Demirhan bég pedig megadta magát és Brusszába szállították. Így Balikesir, Manyas, Edincik, Kapıdağı és környéke oszmán kézre került.²³

Az oszmánok, miután felszámolták a Karasi fejedelemséget, megmutatták, hogy mind ebből, mind a később megszerzett területek örökségéből profitálni tudnak. Elsősorban a fejedelemségek hajózásban elért sikerei és fejlettsége hagyományozódtak rájuk. Az oszmánok nemcsak az elfoglalt terület földjét és alattvalóit birtokolták, hanem egyúttal azok hagyományait is átvették. Ezek közül a legfontosabb a nyugat-anatóliai fejedelemségek hajózási tevékenysége és tapasztalatai. Általánosan elfogadott nézet, hogy a hajózás szempontjából az oszmán előzménynek az Aydın és Karasi fejedelemség tekinthető.²⁴ Egyes vélemények szerint a Ruméliába való áthajózás során az oszmán hadiflottát képező hajók jó részét Ece bég szerezte,²⁵ sőt Orhan bégnek 1330-ban kb. 30 hajója volt,²⁶ ez a helyzet valójában csak az oszmán flottatörténet első fázisát jelenti és történelmi tény az, hogy a valódi oszmán hadiflotta az 1243-as kösedági csatavesztés után a mongol előretörés hatására Nyugat-Anatólia partjaira letelepedett türkmén csoportok, elsősorban a Karasi és az Aydın törzsek, ill. a Saruhan és Menteşe törzs kb. 150 éves hajózási kulturája alapján alakult ki.

Az angorai (ankarai) csata után trónra került I. Mehmet, miután az oszmánok újra megerősödtek, folytatta a fejedelemségek trónviszályaiba való beavatkozás taktikáját. Candaroğlu İsfendiyar bég fia, Kasım segélykérésére I. Mehmet követet küldött İsfendiyarhoz, és elérte, hogy „testvérenek”, Kasımnak adja Tosya, Çankırı, Kalecik és Kastamonu városát.²⁷ I. Mehmet halálát kihasználva Candaroğlu İsfendiyar bég az oszmán uralkodó nyomására fiának, Kasım bégnek adott városok közül Tosyát, Çankırt és Kaleciket visszavette. Emiatt II. Murat, miután trónra került és Küçük Mustafa Çelebit eltávolította, İsfendiyar bég ellen vonult. A csatában İsfendiyar bég maradt alul, és fia, Kasım ismét visszakapta a korábban uralt területeket.²⁸

Az oszmánok a karamánokkal való harcban is igyekeztek felülkerekedni, és uralmuk kiterjesztésének eszközeként használták a fejedelemség belügyeibe való beavatkozást is. Az angorai csatát követően, a Timur által a bégség élére kinevezett Mehmet bég halála után annak Niğdében uralkodó testvére, Ali bég Konya ellen vonult, és kezébe kaparintotta a hatalmat. Erre Mehmet bég fia, İbrahim, testvéreivel, İsaival és Alaaddinnal együtt II. Murathoz fordult segítségért. II. Murat İbrahimnak ajándékozott egy szandzsákot, és katonai segítséget nyújtott. Az oszmán segítséggel a nagybátyja ellen Konyába vonuló İbrahim bég így megszerezte a Karaman fejedelemség feletti uralmat. II. Murat és İbrahim között megegyezés született, amely szerint İbrahim bég átengedte az oszmánoknak a Mehmet bég által elfoglalt Hamidi földeket és testvéreit, İsát és Alaaddint az oszmán uralkodó mellé adta fogságba.²⁹

A Karaman fejedelemség élén álló, egyben az oszmán uralkodó, I. Mehmet (Çelebi) veje, İbrahim bég halála a fejedelemség belügyeiben újfent bonyodalmakat okozott, amelyeket az oszmánok ismét a maguk hasznára tudtak fordítani. Karamanoğlu İbrahim bég helyére fiát, İshakot nevezte ki, de ezt testvérei nem fogadták el és Pir Ahmet bég, aki I.

Mehmet unokája volt, testvérével szembeszállva meghódította Konyát és környékét. İshak bég korábbi lakóhelyére, Silifke területére húzódott vissza, de veszteségébe nem nyugodott bele. Előbb a mamelukoktól, majd az Akkoyunlu uralkodótól, Uzun Hasantól kapott segítséget a Karaman fejedelemség feletti hatalom visszaszerzésére. Pir Ahmet bég, az oszmán dinasztiával való rokonsága miatt az oszmánokhoz fordult segítségért és II. Mehmet szultán támogatásáról biztosította. Teke szandzsákbégjének, Köse Hamze bégnek megbízást adott és az ő segítségével Pir Ahmet bég megszerezte a Karaman fejedelemséget.³⁰ Cserébe Akşehir, Beyşehir, Sıklanhisar és Ilgaz környékét átengedte az oszmánoknak, országa pedig 1465 végéig oszmán fennhatóság alatt állt.³¹

Az Oszmán Birodalom és Candar fejedelemség közti kapcsolatban is ugyanezt a módszert alkalmazták. Miután II. Mehmet meghódította Amasrát és visszatért Brüsszába, tudatta Candaroğlu İsmail béggel, hogy Trabzon ellen vonul, és kérte, hogy fedezze az oszmán flotta szükségleteit.³² Candaroğlu İsmail bég 1443-ban apja, İbrahim halála után került a fejedelemség élére, öccse, Kızıl Ahmet bég pedig az oszmánokhoz fordult támogatásért, csak hogy kérését nem teljesítették azonnal, Bolu szandzsákokat ajándékoztak neki a békés egymás mellett élés zálogaként és Mahmut nagyvezír támogatását is élvezte. Kızıl Ahmet bég 1461-ben, a trabzoni hadjáratban az oszmán hadseregben harcolt. II. Mehmet Brüsszából Ankarába ment, és Candaroğlu İsmail bég testvérét, Hasan béget foglyul ejtette. Sinop feladása és oszmán uralom alá kerülése, és évi 50 000 dukát adó fejében a szultán kinevezte Kızıl Ahmet béget a Candar fejedelemség élére és Kastamonuba küldte. Csakhogy kis idő múlva Kızıl Ahmet bégget Morea Szandzsák kormányzójává választották és ezzel megszűnt a Candar fejedelemség.³³

A Dulkadir fejedelemség feletti befolyás megszerzése ugyanezen a politikán alapult. Dulkadir bége, a Şah Budak uralma ellen felkelő Maraş és Elbistan türkmén előjárói az oszmánokhoz közel álló Şehsuvar kinevezését kérték II. Mehmettől Dulkadir élére. II. Mehmet teljesítette kérésüket.³⁴ Csakhogy idővel Şehsuvar bég nem hallgatott a figyelmeztetésekre és elveszítette az oszmánok támogatását. A mamelukok Şah Budakot támogatták, ennek ellenére az oszmánok a testvérét, Alaü'd-Devle Bozkurtot nevezték ki Dulkadir élére.³⁵

A Krími Kánság oszmán fennhatóság alá kerülése is a kánságon belüli trónviszályokba való beavatkozás eredményeként valósult meg. A krími kán, Hacı Giray 1466-ban bekövetkezett halála után testvérei között megindult a harc a trónért. A küzdelemből győztesen kikerülő Nurdevlet lett a krími kán, aki néhány testvérét megölte, a többit pedig elűzte az országból. Az egyikük, Mengli Giray Genova támogatásával 1468-ban megszerezte a krími trónt. Eközben a kánságban az oszmánokkal való együttműködés lehetőségére támaszkodva a genovaiak nyomása miatt Şırın bégjét, Emineket bocsátották el a méltóságából. Emineknek a központi hatalom elleni felkelése miatt Mengli Giray Genovához fordult segítségért. II. Mehmed e fejlődéseket kihasználva Gedik Ahmed pasa vezetésében álló flottát ide küldte. Mengli Giray ezt az alkalmat használta ki, II. Mehmettől krími kánná való kinevezését kérte. 1477 vége felé Mengli Giray krími kán lett. Így a Krími Kánság, 1515-ig Mengli Giray, az ő halála után pedig fiai és unokái vezetésével oszmán fennhatóság alatt állt egészen 1783-ig.³⁶

Az oszmánok által alkalmazott módszert, amelyet az érdekszférájukba tartozó területek meghódításához vagy ellenőrzésük alatt tartásához használtak, azaz a trónviszályokba való beavatkozást, más államok is alkalmazták az oszmánokkal szemben. Elsősorban a testvérek közötti viszályok és a központi hatalommal szembeszálló hercegi felkelések³⁷ szolgáltattak alapot a külföldi államok oszmán belügyekbe való beavatkozásához. Főként az oszmán uralkodók halálával jelentkező hatalomváltás nyújtott kiváló alkalmat az ellenfeleknek.

Belső trónviszályok az oszmánoknál

Az 1402-es angorai csata után az oszmán birodalmon belül kialakult zűrzavarból és felkelésekből főként a Bizánci Birodalom kívánt hasznot húzni. A Bizánci Birodalom császára, Manuel először Emir Süleymannal egyezsége jutva visszaszerezte a Fekete-tenger partvidékét egyes Konstantinápoly környéki területektől egészen a Balkánig terjedő részig, ezen kívül Szalonikit és Taselyát, így az oszmán hercegek a Bizánci Birodalom segítségére szorultak, hogy Ruméliába eljussanak. Természetesen e segítségnyújtásért cserébe a Bizánci Birodalomnak sikerült a korábban elvesztett területeit visszakapnia. Sőt, szintén az 1402 utáni zűrzavaros időszakban, közvetlenül az után, hogy Musa Çelebi ostromolni kezdte Konstantinápolyt 1411-ben, Manuel császár az Konstantinápolyban élő oszmán herceget, Orhan Ruméliába juttatva hozzásegítette ahhoz, hogy a szultáni címre jogot formálhasson. Musa Çelebi, hogy Orhan herceget visszaszorítsa, kénytelen volt felhagyni az oszmán történelem harmadik konstantinápolyi ostromával.³⁸ Musa Çelebi pedig bátyja, Emir Süleyman elleni felkelése idején a havasalföldi herceg, Mircea segítsége szorult, hogy Silistréből Rumélia ellen vonulhasson. Ezt az eseményt az oszmán krónikák is megörökítik.³⁹

Musa Çelebi ellen bátyja, Çelebi Mehmet lázadt fel, ami szintén a Bizánci Birodalom segédkezett. A bátyja elleni harcban azonban alulmaradt, és a császárnál lelt menedéket. Végül mégis felülkerekedett, legyőzte a bátyját, és baráti viszonya a császárral odáig vezetett, hogy visszaadta a bátyja által elfoglalt területeket. Ennek ellenére a bizánci császár nem hagyott fel az oszmánok elleni szervezkedéssel és szembehelyezkedett az oszmán uralkodóval azzal, hogy az I. Bayezit fiának kikiáltott és az angorai csata után eltűnt Düzmece Mustafa⁴⁰ Ruméliába vonulását támogatta. Ugyanez a helyzet II. Murat idejében is megismétlődött és Aydınoğlu Cüneyddel együtt Düzmece Mustafa a Bizánci Birodalom császárnak segítségével Drinápoly ellen vonult és kikiáltotta uralmát.⁴¹

II. Mehmet halála után, Cem herceg esete is külön figyelmet érdemel ebből a szempontból. Cem herceg fellázadt, bátyja, II. Bayezit ellen, emiatt kénytelen volt a johannitákhoz menekülni, a lovagok pedig a herceg felügyeletéért cserébe pénz kaptak az oszmánoktól. A rodoszi lovagrend később a francia királyhoz küldte Cemet, majd végül a római pápának szolgáltatták ki. Cem herceg fogsága nagy anyagi megterhelést jelentett az oszmánoknak. II. Bayezit először a johannitáknak fizetett évi 40 000 dukátot, később pedig e pénzüsszezből 10 000 dukátot a francia királynak, a maradékot pedig a pápának fizette. Azáltal, hogy a rodoszi lovagok átadták Cem herceget a pápának, kiváltságokat nyertek el, és vezetőjük kardinális rangot kapott.⁴² Cem herceg fogvatartása során a johanniták, majd Franciaország, a pápaság, a magyarok és Nápoly királyai minden lehetőséget megragadtak, hogy a herceget az oszmánok ellen felhasználják.

I. Selim idejében Ahmet herceg lázadt fel, aki fiaival együtt megütközött az oszmán sereggel Brusszánál, és a harcok során elesett. Egyik fia, Murat azonban elszökött İsmail sahhoz, Ardabil vilajetbe. Murat ügye I. Selim uralkodásának első felében is folytatódott, azonban a herceg megölésével a probléma megoldódott. Ahmet herceg másik két fia, Alaâddin és Süleyman I. Selim elől menekülve Egyiptomban letek menedékre és az ottani pestisjárvány során veszítették életüket.⁴³ Ahmet herceg legkisebb fia, Kasım apja halála után 4 évvel (922/1516) nevelőjével együtt Egyiptomba szökött és Kansu Gavri szultánnál húzódott meg. Kasım az egyiptomi uralkodó oldalán részt vett az oszmánokkal vívott mercidabiki és ridaniyei csatában. Kansu Gavri halála és Tomanbay kivégzése után a Yeşil

Dağnak nevezett vidékre menekült, de Hayır bég, akit I. Selim Egyiptom meghódítása után Egyiptom kormányzójává nevezett ki, elfogatta és megfojtatta.⁴⁴

Amint trónra került, I. Süleyman elfoglalta Rodoszt és a szigeten fogva tartott İsmail sahot, illetve a X. Leó pápa által felhasználni kívánt Cem herceg fiát, Murat herceget és annak fiát, Cemet megölette. Cem herceg utódai Cem bátyja elleni felkelés idején kerültek a johannitákhoz. Egyes kutatók szerint Murat herceg és fiainak megölésében az is közrejátszott, hogy más vallásra tértek át.⁴⁵

I. Süleyman trónörököse legidősebb fia, Selim herceg (II. Selim) ellen Bayezit herceg szervezett felkelést, de a Konyai-síkságon zajló csatában alulmaradt, és az iráni sahhoz, Tahmasbhoz menekült. Később Bayezit fiai, Orhan, Osman, Mahmut és Abdullah is Iránba menekült. Csakhogy I. Süleyman mind a fiát, mind az unokáit kivégeztette az iráni sahhal.⁴⁶

Mindezek a példák azt mutatják, hogy a cikk témáját képező, a trónviszályokba való beavatkozás módszerét az oszmánok eredményesen használták, ellenük viszont nem tudták ugyanezt a módszert sikeresen alkalmazni az ellenséges országok.

Összegezve elmondható, hogy a modern kor előtt létező, dinasztiaikon alapuló kormányzati formánál az egyik legnagyobb problémát az jelenti, hogy az uralkodó halála után ki kerül a dinasztia és az ország élére.⁴⁷ Az államélet szempontjából nagy problémát jelentő helyzet megoldása érdekében a trónkövetelő, egymás ellen harcoló testvérek vagy az uralkodócsalád tagjai gyakran más államtól kértek támogatást. A segítséget kérő dinasztiatag a támogatás megvalósulásával elkerülhetetlenül alárendelt viszonyba kerül az azt nyújtó állammal. Ha figyelembe vesszük, hogy a segítséget nyújtó ország az akkori időszak viszonyaihoz mérten erős és ezt az erőt saját maga érdekében akarja felhasználni, a trónt újonnan megszerző uralkodó számára elkerülhetetlenné válik egy sor ellenszolgáltatás nyújtása. Az effajta kapcsolatból legjobban profitálók élén az oszmánok álltak. Az oszmánok nem utasították vissza sem a nem muszlim, sem az anatóliai fejedelemségekben dúló trónviszályok során felmerült segélykéréseket; az általuk támogatott jelölt trónra kerülése után vagy bizonyos területeket a saját uralmuk alá vontak, vagy pedig megadóztatták. Az ily módon hatalomra segített új uralkodók az oszmánok oldalán állva azok érdekeinek megfelelő politikát folytattak, ezzel érezhetővé vált az országuk feletti oszmán ellenőrzés. Az ilyen kapcsolatok végső fázisaként pedig az erős oszmán fennhatóság alatt álló ország rövid idő alatt teljesen betagozódott a birodalomba. A kezdetben segélykérő és segítségnyújtó között létrejövő új helyzet később felszínre hozta az eltérő célokat. Az oszmán gyakorlatiasság legnyilvánvalóbb példája az ellenséges államok trónviszályaiba való beavatkozás, amely az adott kor viszonyai és kormányzati felfogása szempontjából végső fokon következetes és érvényes külpolitikai szabály volt. Sőt, ez a szabály, mint a fenti példák is mutatják, nem mindig az oszmánoknak kedvezett, hiszen gyakorlattá vált az is, hogy az oszmánok meggyengülése idején velük szemben is alkalmazták ellenséges országok.

Figyelembe véve, hogy a mai értelemben vett államközi kapcsolatokban az érdekek előtérbe helyezésének elve elfogadott magatartás, kézenfekvő politikának tűnik a középkori birodalmakban a dinasztiaikon alapuló állam trónviszályaiba való beavatkozás módszere. Sőt, ki kell emelnünk azt is, hogy csakúgy, mint más oszmán stratégiai és racionalista politikában, az e cikkben említett ellenséges államok trónviszályaiba valamilyen módon való beavatkozás módszere is fontos szerepet játszott az oszmánok terjeszkedési stratégiájában, mind a nem muszlim Balkán, mind a muszlim török Anatólia területén.

BIBLIOGRÁFIA

- ANTHONY LUTTRELL: „1389 Öncesi Osmanlı Genişlemesine Latin Tepkileri” *Osmanlı Beyliği (1300–1389)*. Editor: Elizabeth A. Zachariadou. İstanbul, 2000, Tarih Vakfı yay.
- Anonim Osmanlı Kroniği, (1299–1512)*. (haz. Necdet Öztürk). İstanbul, 2000, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yay.
- Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, (Giese neşr. Haz Nihat Azamat). İstanbul, 1992, Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi yay.
- AŞIKPAŞAZÂDE: *Tevârih- Âl-i Osman*. İstanbul, 1332.
- AYDIN TANERİ: *Osmanlı Kara ve Deniz Kuvvetleri Kuruluş Devri*. Ankara, 1998, Kültür Bakanlığı yay.
- DOUKAS: *Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks*. (by Harry J. Magoulias). Detroit, 1975, Wayne State University Press.
- FUAT KÖPRÜLÜ: *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*. Ankara, 1999, TTK yay.
- HALDUN EROĞLU:
- *Osmanlılar Yönetim ve Strateji*. İstanbul, 2006, Gökkuşbu yay.
 - „Osmanlı'nın Rumeli'deki Fetih Stratejileri” *PRILOZI, Za Orjentalnu Filologiju, (POF), Orjentalnu Institut u Sarajevu*, vo. 52-53, (Sarajevo 2004).
 - „Osmanlıların 1453 Öncesi İstanbul Kuşatmaları” *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, s. 36 (Ankara 2004).
 - „Osmanlıda İktidarın Değişim Süreci ve Meşruiyet Sorunu”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, (Ankara 2004).
 - „Osmanlıların 1453 Öncesi İstanbul Kuşatmaları” *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, s. 36. (Ankara 2004).
 - *Osmanlı Devletinde Şehzadelik Kurumu*, Akçağ yay., Ankara, 2004.
 - „Osmanlıya Karşı Savaşan Osmanlı Şehzadesi: Şehzâde Ahmet'in Oğlu Şehzâde Kâsım (907/1501-924/1518)” *OTAM*, Sayı: 13, (Ankara 2003).
 - „Ankara Savaşı (1402): Bayezit–Timur Mücadelesinde Şehzâdelerin Rolü”, *Folklor Edebiyat Dergisi*, Sayı: 35, (Ankara 2003/3).
- HALİL İNALCIK:
- „Osmanlı Devletinin Kuruluşu” *Türkler*, Sayı: 9, Yeni Türkiye yay., Ankara, 2002.
 - „Ottoman Methods of Conquest”, *Studia Islamica*, II. k., 1954.
 - „Yeni vesikalara Göre Kırım Hanlığının Osmanlı Tabiliğine Girmesi ve Ahidname Meselesi”, *Bulleten*, VIII/30 (Ankara 1944).
- HERBERT ADAMS GIBBONS: *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*. (Osmanlıca'dan aktaran Hüseyin Dağ, İngilizceden çev. Bülent Arı). Ankara, 1998, 21. yüzyıl yay.
- HOCA SAADETTİN EFENDİ: *Tacü'r-Tevarih*, (sad. İsmet Parmaksız), Kültür Bak. yay., IV. k., Ankara, 1979.
- İBN İYAS: *Bedayü'z-Zuhur Fi-Vekayü'd-Duhur*, (yay. Mehmed Mustafa), V. k., Kahire, 1984.
- İBN KEMAL: *Tevârih-i Al-i Osman*. II. Defter-VII. Defter (yay. Şerafettin Turan). Ankara, 1991, TTK yay.
- İDRİSİ BIDLİSİ: *Selîm Şâb-nâme*. (haz. Hicabi Kırılgaç). Ankara, 2001,) Kültür Bak. yay.
- İSMAIL HAKKI UZUNÇARŞILI:
- *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, TTK yay., Ankara, 2003.
 - *Osmanlı Tarihi*, I-II. k. Ankara, 1994, TTK yay.
 - *Saray Teşkilatı*. Ankara, 1988, TTK yay.
- MEHMET NEŞRİ: *Kitab-ı Cihan-Nümâ, (Neşri Tarihi)*. (yay. Faik Reşit Unat. M. Altay Köymen). I-II.k.. Ankara, 1995, TTK yay.
- MUSTAFA AKDAĞ: *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi (1243–1453)*. İstanbul, Cem yay.

- NICCOLO MACHIAVELLI: *Hükümdar*. fordította Celal Öner. İstanbul, 2004, Oda yay.
- NICOLAE IORGA: *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. (çev. Nilüfer Epçeli), I. k., İstanbul, 2005, Yeditepe yay.
- ŞERAFETTİN TÜRAN:
– „Rodos’un Zaptından Malta Muhasarasına”. *Kanuni Armağanı*, Ankara, 1970.
– *Kanuni’nin Oğlu Şehzâde Beyazid Vakası*. Ankara, 1961.
- TURSUN BEY: *Târih-i Ebu’l-Feth*. (haz. Mertol Tulum). İstanbul, 1977.
- YÜCEL ÖZTÜRK: *Osmanlı Hakimiyetinde Kefe 1475–1600*. Ankara, 2000, Kültür Bakanlığı yay.
- ZERRİN GÜNAL ÖDEN: *Karası Beyliği*. Ankara, 1999, TTK yay.

JEGYZETEK

- ¹ A nézethez legutóbb H. Adams Gibbons csatlakozott, aki könyvében az „egy új nemzet születése” kifejezést használja. Lásd H. A. Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu*, (Osmanlıca’dan aktaran Hüseyin Dağ, İngilizceden çev. Bülent Arı), 21. yüzyıl yay., Ankara, 1998, 46–90.
- ² F. Köprülü 1934-ben az oszmán államalapításról tartott három konferencián e nézeteket vette górcső alá, állásfoglalása 1935-ben *Les Origines de l’Empire Ottoman* címmel franciául jelent meg. Török fordítását lásd *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, TTK yay., Ankara, 1999.
- ³ Haldun Eroğlu, *Osmanlılar Yönetim ve Strateji*, Gökkubbe yay., İstanbul, 2006.
- ⁴ Halil İnalcık, „Ottoman Methods of Conquest”, *Studia Islamica*, II. k., 1954, 103–129
- ⁵ Lásd Niccolo Machiavelli, *Hükümdar*, fordította Celal Öner, Oda yay., İstanbul, 2004.
- ⁶ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I. k., TTK yay., Ankara, 1994, 133–134.
- ⁷ Doukas, *Decline and Fall of Byzantium to the Ottoman Turks*, (by Harry J. Magoulias), Wayne State University Press. Detroit, 1975, 72–73.
- ⁸ H. İnalcık, „Osmanlı Devletinin Kuruluşu” *Türkler*, Sayı 9, Yeni Türkiye yay., Ankara, 2002, 83–84.; İ Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I. k. 135.
- ⁹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I. k., 136.
- ¹⁰ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I. k., 139.
- ¹¹ İstanbul ostromaihoz lásd Haldun Eroğlu, „Osmanlıların 1453 Öncesi İstanbul Kuşatmaları” *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, s. 36 (Ankara, 2004), 89–102.
- ¹² I. Palaiologos Manuel (1391–1425) bizánci császár, V. Ioannes kisebbik fia, a bitorló IV. Andronikos öccse.
- ¹³ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I. k., 289–291.
- ¹⁴ *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman*, (Giese neşr. Haz Nihat Azamat), Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi yay., İstanbul, 1992, 57; *Anonim Osmanlı Kroniği, (1299–1512)*, (haz. Necdet Öztürk), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı yay., İstanbul, 2000, 63; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I. k., 355–356.
- ¹⁵ N. Iorga, Memnon Toccot úgy mutatja be, mint az oszmánoktól segélyt kérő szerencsétlen nyomorultat. Lásd Iorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I. k., 365.
- ¹⁶ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I. k., 411–412.
- ¹⁷ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I. k., 222.
- ¹⁸ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II. k., 22–24.
- ¹⁹ Az oszmánok ruméliei hódítási stratégiájával kapcsolatban lásd Haldun Eroğlu „Osmanlınım Rumeli’deki Fetih Stratejileri” *PRILOZI, Za Orijentalnu Filologiju, (POF), Orijentalnu Institut u Sarajevu*, vo. 52–53, 1–390, (Sarajeva 2004), 191–211.
- ²⁰ İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, TTK yay., I. k. Ankara, 1994, 123. stb.
- ²¹ Orhan bég balikesiri hódításával és fiának szandzsákként való átadásával kapcsolatban

- lásd Mehmet Neşri, *Kitab-ı Cihan-Nümâ*, (*Neşri Tarihi*), (yay. Faik Reşit Unat. M. Altay Köymen), TTK yay., I. k., Ankara, 1995, 165–167.
- 22 M. Akdağ, *Türkiye'nin iktisadi ve İctimai Tarihi (1243-1453)*, Cem yay., İstanbul 1995, 146; Zerrin Günel Öden, *Karası Beyliği*, TTK yay., Ankara, 1999, 49. stb.
- 23 N. Iorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I. k., 198; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I. k., 123; uó, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, TTK yay., Ankara, 2003, 100–101.
- 24 Aydın Taneri, *Osmanlı Kara ve Deniz Kuvvetleri Kuruluş Devri*, Kültür Bakanlığı yay., Ankara, 1998, 321. stb.
- 25 *Anonim Osmanlı Kroniği* (haz. Necdet Öztürk), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2000, 21; İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, II. Defter, (yay. Şerafettin Turan), TTK yay., Ankara, 1991, 121.
- 26 Anthony Luttrell, „1389 Öncesi Osmanlı Genişlemesine Latin Tepkileri” *Osmanlı Beyliği (1300–1389)*, (Editor: Elizabeth A. Zachariadou), Tarih Vakfı yay., İstanbul, 2000, 132.
- 27 Aşıkpaşazâde, *Tevârih- Âl-i Osman*, İstanbul, 1332, 89; *Neşri*, II.k., 537-539; N. Iorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I.k., 324.
- 28 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I. k., 393–394. N. Iorga szerint İsfendiyaroglu Kasım béget, aki II. Murat sógora is volt, az oszmán szultáni palotában tartották fogságban. Lásd N. Iorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* I. k., 339.
- 29 *Aşıkpaşazâde*, 111.; *Neşri*, II. k., 591–593; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I. k., 402-403. o.
- 30 Tursun Bey, *Târih-i Ebu'l- Feth*, (haz. Mertol Tulum), İstanbul, 1977, 129.
- 31 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II. k. 88. stb. Uó, *Anadolu Beylikleri*, 31-32.
- 32 „Gemilerim Sinob'a varduğı gibi limün veresün, ve akçalar ile ne hâcetleri var ise kayurasun” lásd *Tursun Bey*, 105.o., İbn Kemal szerint azt kérte, hogy İsmail bég a fiát bízza meg ezzel a feladattal. Lásd İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, VII Defter (haz. Şerafettin Turan), TTK yay., Ankara, 1991, 183.
- 33 *Aşıkpaşazâde*, 154–157; *İbn Kemal*, VII. Defter, 185–186; N. Iorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, II. k. 97–98; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II. k. 49. stb., uó: *Anadolu Beylikleri*, 135. stb.
- 34 *Aşıkpaşazâde*, 207.
- 35 *İbn Kemal*, VII Defter, 391; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II. k., 142–143., uó, *Anadolu Beylikleri*, 172–173.
- 36 *İbn Kemal*, VII. Defter, 388-391; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II. k. 131–132; Halil İnalcık, „Yeni vesikalara Göre Kırım Hanlığının Osmanlı Tabiliğine Girmesi ve Ahidname Meselesi”, *Belleten*, VIII/30 (Ankara, 1944), 185-229; Yücel Öztürk, *Osmanlı Hakimiyetinde Kefe 1475-1600*, Kültür Bakanlığı yay., Ankara 2000, 30–34.
- 37 Itt a hercegi felkelések fogalmát a következő értelemben használjuk: jogi és elméleti szempontból az oszmán trónt megszerző, bármilyen dinasztia tagja ellen megkísérelt tevékenység felkelésnek számít. A téma bővebb kifejtését lásd Haldun Eroğlu „Osmanlıda İktidarın Değişim Süreci ve Meşruiyet Sorunu”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, (Ankara 2004), 19–40.
- 38 A konstantinápolyi ostromhoz lásd Haldun Eroğlu „Osmanlıların 1453 Öncesi İstanbul Kuşatmaları” *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, s. 36. (Ankara 2004), 89-102; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I. k., 147.
- 39 *Anonim Osmanlı Kroniği*, 57.
- 40 Az ál-Mustafáról további adatokat és az angorai csatában való haláláról lásd H. Eroğlu, „Ankara Savaşı (1402): Bayezit-Timur Mücadelesinde Şehzâdelerin Rolü”, *Folklor Edebiyat Dergisi* Sayı: 35, (Ankara 2003/3), 251–256.
- 41 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I. k. 148–149. o., N. Iorga azt írja, hogy az igazi

- Mustafa meghalt, de a görögök egy hozzá hasonlatossá tett embert adtak ki Mustafának és Cüneyd fiával, Kurt Hasannal együtt szultánná kiáltották ki. Lásd N. Iorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I. k., 340.
- 42 İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II. k., 170.
- 43 Hoca Saadetdin Efendi; *Tacü't-Tevarih* (sad. İsmet Parmaksız) Kültür Bak. yay., IV. k., Ankara, 1979, 165-166; İdrisi Bidlisi, *Selim Şâh-nâme*, (haz. Hicabi Kurlangıç) Kültür Bak. yay., Ankara, 2001, 115.
- 44 İbn İyas, *Bedayii'z-Zuhur Fi-Vekayii'd-Duhur*, (yay. Mehemed Mustafa), V. k., Kahire, 1984, 48, 69, és 235-237; İ. H. Uzunçarşılı, *Saray Teşkilatı*, TTK yay., Ankara, 1988, 139. o., Kasım herceg életével és tevékenységével kapcsolatban bővebben lásd H. Eroğlu, „Osmanliya Karşı Savaşın Osmanlı Şehzâdesi: Şehzâde Ahmet'in Oğlu Şehzâde Kâsım (907/1501-924/1518)” *OTAM*, Sayı 13, (Ankara 2003), 227-236.
- 45 Şerafettin Turan „Rodos'un Zaptından Malta Muhasarasına”, *Kanuni Armağanı*, Ankara, 1970, 52; İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II. k., 316.
- 46 Ş. Turan, *Kanuni'nin Oğlu Şehzâde Beyazid Vakası*, Ankara, 1961, 111, 155.
- 47 Annak ellenére, hogy az oszmánoknál a trónöröklés rendje bizonyos fokig jogilag szabályozott volt, előfordult, hogy a dinasztia tagok ezt megkérdőjelezve felkelést kíséreltek meg. lásd Haldun Eroğlu, *Osmanlı Devletinde Şehzâdelik Kurumu*, Akçağ yay., Ankara 2004, 52-74.

